

quos Græci περιόδοι vocant, versusque figurantur, quomodo ad eandem æqualitatem secretius reditur, nisi ut in ambitu brevius membrum majori æqualibus pedibus ad plausum conveniat, et in versu occultiore consideratione numerorum, ea, quæ inæqualia membra junguntur, vim æqualitatis habere inveniuntur?

XXVIII. Quærit ergo ratio, et carnalem animæ delectationem, quæ judiciales partes sibi vindicabat, interrogat, cum eam in spatiorum temporalium numeris æqualitas mulceat, utrum duæ yllabæ breves quascumque audierit vere sint æquales; an fieri possit, ut una earum edatur productius, non usque ad longæ syllabæ modum, sed infra quantumlibet, quo tamen excedat sociam suam. Num negari potest fieri posse, cum hæc delectatio ista non sentiat, et inæqualibus velut æqualibus gaudeat? quo errore et inæqualitate quid turpius? Ex quo admonemur ab his avertere gaudium, quæ imitantur æqualitatem, et utrum impleant, comprehendere non possumus: imo quod non impleant fortasse comprehendimus; et tamen in quantum imitantur, pulchra esse in suo genere et ordine suo, negare non possumus.

CAPUT XI.

Inferioribus non offendi, solis superioribus numeris delectari convenit. — Differentia phantasie et phantasmatis.

XXIX. Non ergo invidemus inferioribus quam nos sumus, nosque ipsos inter illa quæ infra nos sunt, et illa quæ supra nos sunt, ita Deo et Domino nostro opitulante ordinemus, ut inferioribus non offendamur, solis autem

superioribus delectemur. Delectatio quippe quasi pondus est animæ. Delectatio ergo ordinat animam. « Ubi enim » erit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum¹: » Ubi delectatio, ibi thesaurus: ubi autem cor, ibi beatitudo aut miseria. Quæ vero superiora sunt, nisi illa in quibus summa, inconcussa, incommutabilis, æterna manet æqualitas? Ubi nullum est tempus, quia nulla mutabilitas est; et unde tempora fabricantur et ordinantur et modificantur æternitatem imitantia, dum cœli conversio ad idem redit, et cœlestia corpora ad idem revocat, diebusque et mensibus et annis et lustris, cæterisque siderum orbibus, legibus æqualitatis et unitatis et ordinationis obtemperat. Ita cœlestibus terrena subjecta, orbis temporum suorum numerosa successione quasi carmini universitatis associant.

XXX. In quibus multa nobis videntur inordinata et perturbata, quia eorum ordini pro nostris meritis assueti sumus, nescientes quid de nobis divina providentia pulchrum gerat. Quoniam si quis, verbi gratia, in amplissimarum pulcherrimarumque ædium uno aliquo angulo tanquam statua collocetur, pulchritudinem illius fabricæ sentire non poterit; cujus et ipse pars erit. Nec universi exercitus ordinem miles in acie valet intueri. Et in quolibet poëmate si quanto spatio syllabæ sonant, tanto viverent atque sentirent, nullo modo illa numerositas et contexti operis pulchritudo eis placeret, quam totam perspicere atque approbare non possent, cum de ipsis singulis prætereuntibus fabricata esset atque perfecta. Ita peccantem hominem ordinavit Deus turpem, non turpiter. Turpis enim factus est voluntate, universum amittendo quod Dei præceptis obtemperans possidebat, et ordinatus in parte est, ut qui legem agere noluit, a lege agatur. Quidquid autem legitime, utique juste; et quidquid juste, non utique tur-

¹ Matth. vi, 21.

pter agitur : quia et in malis operibus nostris Dei opera bona sunt. Homo namque in quantum homo est, aliquid bonum est ; adulterium autem in quantum adulterium est, malum opus est : plerumque autem de adulterio nascitur homo, de malo scilicet hominis opere bonum opus Dei.

XXXI. Quamobrem ut nos ad propositum, propter quod hæc sunt dicta, referamus, hi numeri rationis pulchritudine præminent, a quibus si prorsus abscinderemur, cum inclinamur ad corpus, progressores numeros sensuales non modificarent : qui rursus movendis corporibus agunt sensibiles temporum pulchritudines : atque ita sonantibus obvii etiam occurrentes numeri fabricantur ; quos omnes impetus suos eadem anima excipiens, quasi multiplicat in se ipsa, et recordabiles facit : quæ vis ejus memoria dicitur, magnum quoddam adjutorium in hujus vitæ negotiosissimis actibus.

XXXII. Hæc igitur memoria quæcumque de motibus animi tenet, qui adversus passiones corporis acti sunt, *φαντασία* græce vocantur ; nec invenio quid eas latine malim vocare : quas pro cognitis habere atque pro perceptis opinabilis vita est, constituta in ipso erroris introitu. Sed cum sibi isti motus occurrant, et tanquam diversis et repugantibus intentionis flatibus æstuant, alios ex aliis motus pariunt ; non jam eos qui tenentur ex occursionibus passionum corporis impressi de sensibus, similes tamen tanquam imaginum imagines, quæ phantasmata dici placuit. Aliter enim cogito patrem meum quem sæpe vidi, aliter avum quem nunquam vidi. Horum primum phantasia est, alterum phantasma. Illud in memoria invenio, hoc in eo motu animi, qui ex iis ortus est quos habet memoria. Quomodo autem orientur hæc, et invenire et explicare difficile est. Arbitror tamen, quod si nunquam

humana corpora vidissem, nullo modo ea possem visibili specie cogitando figurare. Quod autem ex eo quod vidi facio, memoria facio : et tamen aliud est in memoria invenire phantasiam, aliud de memoria facere phantasma : quæ omnia vis animæ potest. Sed vera etiam phantasmata habere pro cognitis summus error est. Quanquam sit in utroque genere quod nos non absurde scire dicamus, id est, sensisse nos talia, vel imaginari nos talia. Patrem denique me habuisse et avum non temere possum dicere : ipsos autem esse quos animus meus in phantasia vel in phantasmate tenet, dementissime dixerim. Sequuntur autem nonnulli phantasmata sua tam præcipites, ut nulla sit alia materies omnium falsarum opinionum, quam habere phantasias vel phantasmata pro cognitis, quæ cognoscuntur per sensum. Quare his potissimum resistamus, nec eis ita mentem accommodemus, ut dum in his est cogitatio, intelligentia ea cerni arbitremur.

XXXIII. Cur autem si hujusmodi numeri qui fiunt in anima rebus temporalibus dedita, habent sui generis pulchritudinem, quamvis eam transeundo actitent, invidet huic pulchritudini divina providentia, quæ de nostra pœnali mortalitate formatur, quam justissima Dei lege meruimus : in qua tamen nos non ita deseruit, ut non valeamus recurrere, et a carnalium sensuum delectatione misericordia ejus manum porrigente revocari. Talis enim delectatio vehementer infigit memoriæ quod trahit a lubricis sensibus. Hæc autem animæ consuetudo facta cum carne, propter carnalem affectionem, in Scripturis divinis caro nominatur. Hæc menti obluctatur, cum jam dici potest apostolicum illud : *Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati*¹. Sed in spiritalia mente suspensa atque ibi fixa et manente, etiam hujus consuetudinis impetus frangitur, et paulatim

¹ Rom. vii, 25.

repressus extinguitur. Major enim erat, cum sequeremur, non tamen omnino nullus, sed certe minor est cum eum refrenamus, atque ita certis regressibus ab omni lasciviente motu, in quo defectus essentiæ est animæ, delectatione in rationis numeros restituta, ad Deum tota vita nostra convertitur, dans corpori numeros sanitatis, non accipiens inde lætitiã; quod corrupto exteriore homine, et ejus in melius commutatione continget.

CAPUT XII.

De numeris spiritualibus et æternis.

XXXIV. EXCIPIIT autem memoria non solum carnales motus animi, de quibus numeris supra jam diximus, sed etiam spirituales, de quibus breviter dicam. Quo enim simpliciores sunt, eo verborum minus, sed plurimum serenæ mentis desiderant. Æqualitatem illam, quam in sensibilibus numeris non reperiebamus certam et manentem, sed tamen adumbratam et prætereuntem agnoscebamus, nusquam profecto appeteret animus, nisi alicubi nota esset: hoc autem alicubi non in spatiis locorum et temporum; nam illa tument, et ista prætereunt. Ubi ergo censes? responde, quæso, si potes. Non enim in corporum formis putas, quas liquido examine æquales nunquam dicere audebis: aut in temporum intervallis, in quibus similiter utrum sit aliquid aliquanto quam oportet productius vel correptius quod sensum fugiat, ignoramus. Illam quippe æqualitatem quæro ubi arbitreris, quam intuentes cupimus æqualia esse quædam corpora vel corporum motus, et diligentius considerantes eis fidere non audemus. D. Ibi puto quod est corporibus excellentius;

sed utrum in ipsa anima, an etiam supra animam nescio.

XXXV. M. Si ergo quæramus artem istam rhythmicam vel metricam, qua utuntur qui versus faciunt, putas-ne habere aliquos numeros, secundum quos fabricant versus? D. Nihil aliud possum existimare. M. Quicumque isti sunt numeri, præterire tibi videntur cum versibus, an manere? D. Manere sane. M. Consentiendum est ergo, ab aliquibus manentibus numeris prætereuntes aliquos fabricari? D. Cogit me ratio consentire. M. Quid hanc artem num aliud putas quam affectionem quamdam esse animi artificis? D. Ita credo. M. Credis-ne hanc affectionem etiam esse in eo, qui hujus artis imperitus est? D. Nullo modo. M. Quid, in illo qui oblitus est eam? D. Nec in illo quidem, quia et ipse imperitus est, etiam si fuit peritus aliquando. M. Quid, si eum quisquam interrogando commemoret, remigrare ad eum putas illos numeros ab eo ipso qui interrogat, an illum intrinsecus apud mentem suam movere se ad aliquid, unde sibi quod amiserat redhibeatur? D. Apud semetipsum puto id agere. M. Num etiam quæ corripitur syllaba, quæve producat si penitus excidit, commoneri eum interrogando arbitraris, cum hominum prisco placito et consuetudine, aliis minor, aliis major mora syllabis data sit? Nam profecto si natura vel disciplina id fixum esset ac stabile, non recentioris temporis docti homines nonnullas produxissent quas corripuerunt antiqui, vel corripuissent quas produxerunt. D. Puto et hoc posse, quoniam quantumvis quidque excidat, potest interrogatione commemorante redire in memoriam. M. Mirum si opinaris, quovis interrogante posse te recordari quid ante annum cœnaveris. D. Fateor me non posse, nec illum jam existimo de syllabis posse, quarum spatia penitus oblitus est, interrogando admoneri. M. Cur ita, nisi quia in hoc nomine quod *Italia* dicitur, prima syl-

laba pro voluntate quorundam hominum corripiebatur, et nunc pro aliorum voluntate producit? Ut autem unum et duo non sint tria, et ut duo uni non duplo respondeant, nullus mortuorum potuit, nullus vivorum potest, nullus posterorum poterit facere. **D.** Nihil manifestius. **M.** Quid si ergo isto modo quo de uno et de duobus apertissime quæsivimus, cætera omnia quæ ad illos numeros pertinent, et ille interrogetur, qui non obliviscendo, sed quia nunquam didicit, imperitus est, nonne eum censes similiter hanc artem exceptis syllabis posse cognoscere? **D.** Quis dubitaverit? **M.** Quo igitur se etiam istum moturum putas, ut menti ejus imprimantur hi numeri, et illam faciant affectionem quæ ars dicitur? an huic saltem ille interrogator eos dabit? **D.** Eo modo etiam istum arbitror apud semetipsum agere, ut ea, quæ interrogantur, vera esse intelligat atque respondeat.

XXXVI. M. Age nunc dic mihi utrum hi numeri, de quibus sic quæritur, commutabiles esse tibi videantur. **D.** Nullo modo. **M.** Ergo æternos esse non negas. **D.** Imo fateor. **M.** Quid metus ille non suberit, ne aliqua nos in eis inæqualitas fallat? **D.** Nihil me omnino est de istorum æqualitate securius. **M.** Unde ergo credendum est animæ tribui quod æternum est et incommutabile, nisi ab uno æterno et incommutabili Deo? **D.** Non video quid aliud credi oporteat. **M.** Quid tandem, illud nonne manifestum est, eum qui alio interrogante sese intus ad Deum movet, ut verum incommutabile intelligat, nisi eundem motum suum memoria teneat, non posse ad intuendum illud verum nullo extrinsecus admonente revocari? **D.** Manifestum est.

CAPUT XIII.

Animus unde fit ut a veritate incommutabili avertatur.

XXXVII. M. QUÆRO ergo quonam iste ab hujusmodi rerum contemplatione discedat, ut illum ad eam necesse sit memoria revocari an forte in aliud intentus animus tali reditu indigere putandus est? **D.** Sic existimo. **M.** Videamus, si placet, quid tantum illud sit quo possit intendi, ut ab incommutabilis et summæ æqualitatis contemplatione avertatur. Nam tribus generibus amplius nihil video. Aut enim ad aliquid par atque ad ejusmodi aliud se intendit animus, cum hinc avertitur, aut ad superius, aut ad inferius? **D.** De cæteris duobus quærendum est: nam quid sit superius æterna æqualitate non video. **M.** Vides-ne illud obsecro quidnam ei par esse possit, quod tamen aliud sit? **D.** Ne id quidem video. **M.** Restat ergo ut quæramus, quid sit inferius. Sed nonne tibi prius ipsa anima occurrit, quæ certe æqualitatem illam incommutabilem esse confitetur, se autem agnoscit mutari eo ipso quod alias hanc, alias aliud intuetur, et hoc modo aliud atque aliud sequens varietatem temporis operatur, quæ in æternis et incommutabilibus nulla est? **D.** Assentior. **M.** Hæc igitur affectio animæ vel motus, quo intelligit æterna, et his inferiora esse temporalia, etiam in se ipsa, et hæc appetenda potius quæ superiora sunt, quam illa quæ inferiora sunt novit, nonne tibi prudentia videtur? **D.** Nihil aliud videtur.

XXXVIII. M. Quid, illud num minus considerandum putas, quod nondum in ea simul est æternis inhærere,

cum jam in ea sit nosse his esse inhærendum? D. Imo maxime ut id consideremus peto, et unde accidat scire cupio. M. Facile id videbis, si animadverteris quibus rebus maxime animum soleamus intendere, et magnam curam exhibere; nam eas opinor esse quas multum amamus: an tu alias opinaris? D. Nullas equidem alias. M. Dic, oro te, num possumus amare nisi pulchra? Nam et si quidam videntur amare deformia, quos vulgo Græci *κακροφιλοι* vocant, interest tamen quanto minus pulchra sint quam illa quæ pluribus placent. Nam ea neminem amare manifestum est, quorum foeditate sensus offenditur. D. Ita est, ut dicis. M. Hæc igitur pulchra numero placent, in quo jam ostendimus æqualitatem appeti. Non enim hoc tantum in ea pulchritudine, quæ ad aures pertinet, atque in motu corporum est, invenitur, sed in ipsis etiam visibilibus formis, in quibus jam usitatus dicitur pulchritudo. An aliud quam æqualitatem numerosam esse arbitraris, cum paria paribus bina membra respondent: quæ autem singula sunt, medium locum tenent, ut ad ea de utraque parte paria intervalla serventur? D. Non aliter puto. M. Quid in ipsa luce visibili, quæ omnium colorum habet principatum, nam et color nos delectat in corporum formis; quid ergo aliud in luce et coloribus, nisi quod nostris oculis congruit, appetimus? Etenim a nimio fulgore aversamur, et nimis obscura nolumus cernere, sicut etiam in sonis et a nimium sonantibus abhorremus, et quasi susurrantia non amamus. Quod non in temporum intervallis est, sed in ipso sono, qui quasi lux est talium numerorum, cui sic est contrarium silentium, ut coloribus tenebræ. In his ergo cum appetimus convenientia pro naturæ nostræ modo, et inconvenientia respuimus, quæ aliis tamen animalibus convenire sentimus, nonne hic etiam quodam æqualitatis jure lætamur, cum occultiori-

bns modis paria paribus tributa esse cognoscimus? Hoc in odoribus et in saporibus, et in tangendi sensu animadvertere licet, quæ longum est enucleatius persequi, sed explorare facillimum: nihil enim est horum sensibilium, quod nobis non æqualitate aut similitudine placeat. Ubi autem æqualitas aut similitudo, ibi numerositas: nihil est quippe tam æquale aut simile quam unum et unum: nisi quid habes ad hæc. D. Omnino assentior.

XXXIX. M. Quid, superior illa tractatio nonne persuasit nobis agere hæc animam in corporibus, non a corporibus pati? D. Persuasit sane. M. Amor igitur agendi adversus succedentes passiones corporis sui avertit animam a contemplatione æternorum, sensibilis voluptatis cura ejus avocans intentionem: hoc autem agit occursoribus numeris. Avertit etiam amor de corporibus operandi, et inquietam facit: hoc autem agit progressoribus numeris. Avertunt phantasie atque phantasmata: et hæc agit recordabilibus numeris. Avertit denique amor vanissimæ cognitionis talium rerum: et hoc agit sensualibus numeris, quibus insunt quasi regulæ quædam artis imitatione gaudentes: et ex his curiositas nascitur ipso curæ nomine inimica securitati, et vanitate impos veritatis.

XL. Generalis vero amor actionis, quæ avertit a vero, a superbia proficiscitur, quo vitio Deum imitari, quam Deo servire anima maluit. Recte itaque scriptum est in sanctis Libris: « Initium superbiæ hominis apostatare a » Deo, » et, « Initium omnis peccati superbia¹. » Non potuit autem melius demonstrari quid sit superbia, quam in eo quod ibi dictum est: « Quid superbit terra et cinis, » quoniam in vita sua projecit intima sua². » Cum enim anima per se ipsam nihil sit; (non enim aliter esset commutabilis, et pateretur defectum ab essentia:) cum ergo

¹ Eccle. x, 14, 15. — Ibid. 9, 10.

ipsa per se nihil sit, quidquid autem illi esse est, a Deo sit, in ordine suo manens ipsius Dei præsentia vegetatur in mente atque conscientia. Itaque hoc bonum habet intimum. Quare superbia intumescere, hoc illi est in extima progredi, et, ut ita dicam, inanescere, quod est minus minusque esse. Progredi autem in extima, quid est aliud quam intima projicere, id est, longe a se facere Deum, non locorum spatio, sed mentis affectu?

XLI. Iste autem animæ appetitus est sub se habere alias animas, non pecorum, quas divino jure concessum est, sed rationales, id est, proximas suas, et sub eadem lege socias atque consortes. De his autem appetit operari anima superba, et tanto excellentior videtur hæc actio, quam illa de corporibus, quanto anima omnis omni corpore est melior. Sed operari de animis rationalibus, non per corpus, sed per se ipsum, solus Deus potest. Peccatorum tamen conditione fit, ut permittantur animæ de animis aliquid agere significando eas moventes per alterutra corpora, vel naturalibus signis, sicut est vultus vel nutus, vel placitis, sicut sunt verba. Nam et jubentes et suadentes signis agunt, et si quid est aliud præter jussionem et suasionem, quo animæ de animis vel cum animis aliquid agunt. Jure autem secutum est, ut quæ superbia cæteris excellere cupierunt, nec suis partibus atque corporibus sine difficultate et doloribus imperent, partim stultæ in se, partim mortalibus membris aggravatæ. Et his igitur numeris et motibus quibus animæ ad animas agunt, honores laudesque appetendo a perspectione puræ illius et sinceræ veritatis. Solus enim honorat Deus animam, beatam faciens in occulto coram se juste et pie viventem.

XLII. Motus igitur quos exerit anima de inhærentibus sibi et subditis animis, progressoribus illis sunt simi-

les: agit enim tanquam de corpore suo. Illi autem motus quos exerit, aggregare sibi aliquas vel subdere cupiens, in occursorum numero deputantur. Agit enim tanquam in sensibus id moliens, ut unum secum fiat, quod velut extrinsecus admovetur, et quod non potest repellatur. Et hos utrosque motus excipit memoria, et recordabiles facit, simili modo in phantasiis et phantasmatis actionem talium tumultuosissime exæstuans. Nec illi tanquam examinatores numeri desunt, qui sentiant quid in his actibus commode sive incommode moveatur, quos item sensuales appellare non pigeat, quia sensibilia signa sunt quibus hoc modo animæ ad animas agunt. His tot et tantis intentionibus anima implicata, quid mirum, si a contemplatione veritatis avertitur? Et quantum quidem ab his respirat, videt illam: sed quia nondum eas evicit, in illa manere non sinitur. Ex quo fit ut non simul habeat anima nosse in quibus consistendum sit, et posse consistere: sed numquid tu forte adversus hæc? D. Nihil est quod contradicere audeam.

CAPUT XIV.

Ad Dei amorem provocatur anima ex numerorum et ordinis ratione quam in rebus diligit.

XLIII. M. Quid ergo restat? An ut, quoniam sicut potuimus iniquationem et aggravationem animæ consideravimus, videamus quænam illi actio divinitus imperetur, qua purgata atque exonerata revolet ad quietem, et intret in gaudium Domini sui? D. Ita fiat. M. Quid me putas hinc diutius debere dicere, cum divinæ Scripturæ tot vo-